

Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren Lager onderwijs

RAPPORT

Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren

RAPPORT

Iris Philips

Marieke Seghers

Pandora Versteden

Joke Ysenbaert

Promotoren

Centrum voor Taal en Onderwijs (KU Leuven)

Prof. dr. Kris Van den Branden (directeur)

Dr. Koen Van Gorp (coördinator voorschools, basis- en secundair onderwijs)

Steunpunt voor Diversiteit en Leren (UGent)

Prof. dr. Piet Van Avermaet (directeur)

Leuven en Gent 2013

Voorwoord

In opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming ontwikkelden het Centrum voor Taal en Onderwijs (KU Leuven) en het Steunpunt door Diversiteit en Leren (UGent) een Toolkit Competenties Nederlands Breed evalueren.

Bij de ontwikkeling van deze Toolkit zijn volgende fases doorlopen: inventarisatie, typering en identificatie van bestaande evaluatie-instrumenten, het ontwikkelen van een duidelijk raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen voor het lager onderwijs, de bestaande instrumenten en talige behoeften/taaldoelen een plaats geven in een helder en handzaam kader, dat kader voorzien van casussen en implementatiescenario's en tot slot de informatie uit de vorige stappen uitwerken tot een handzaam tool dat leerkrachten, een schoolteam, de directie kunnen raadplegen en waarvan de nodige informatie online beschikbaar is en gedownload kan worden.

De fases van ontwikkeling van deze Toolkit zijn voorgelegd aan een klankbordgroep (expertengroep op het vlak van evaluatie) en aan een resonansgroep (gebruikersgroep bestaande uit pedagogisch begeleiders, directeurs, zorgcoördinatoren en leerkrachten lager onderwijs) om de inhoudelijke correctheid en praktische toepasbaarheid van de Toolkit te garanderen.

Het ontwikkelen van de Toolkit kon slechts tot stand komen dankzij de medewerking en hulp van vele mensen. In het bijzonder willen we dan ook de leden van de klankbordgroep en de resonansgroep bedanken voor hun bereidwilligheid, tijd en inspanningen. Ook andere leerkrachten die niet zetelden in de resonansgroep, maar ons te woord stonden over hun evaluatiepraktijk leverden ons mooie voorbeelden op. Daarnaast willen we graag de stuurgroep bedanken voor de procesopvolging en het functioneren als kritisch klankbord. Ook willen we de moderatoren van Klascement en van Toetsen voor Scholen bedanken om hun efficiënte ondersteuning.

Inhoud

Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren Lager onderwijs	1
Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren	2
Voorwoord	3
Inhoud	4
Inleiding.....	6
1. Overzicht en verantwoording van de keuzes gemaakt bij de verschillende stappen	7
1.1 Inventarisatie en typering van bestaande evaluatie-instrumenten.....	7
a. Inventarisatie	7
b. Typering.....	8
1.2 Raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen	10
a. Op welke eindtermen is het raamwerk gebaseerd?	10
b. Hoe is het raamwerk opgebouwd?	11
c. Welke tekstsoorten zijn opgenomen?	11
d. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het verwerkingsniveau?	11
e. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het doelpubliek?.....	12
f. Welke competenties zijn ondergebracht in het raamwerk? Waarvoor staat elke competentie?	12
g. Waarvoor dient het raamwerk binnen de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren?	13
1.3 Integratie van de taaldoelen en de bestaande instrumenten	14
2. Casussen en implementatiescenario's in een handzame tool	14
2.1 Opbouw van de Toolkit vanuit het oogpunt van de gebruiker	14
2.2 Uitgewerkte scenario's.....	15
2.3 Filmpjes	16
3. Valorisatiestrategieën	17
3.1 Acties ondernomen door Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO) en Steunpunt voor Diversiteit en Leren (SDL)	17
3.2 Algemene acties naar het brede onderwijsveld.....	17
4. Klankbordgroep.....	17
4.1 Waarom een klankbordgroep?	17
4.2 Wie maakt deel uit van de klankbordgroep?	18
4.3 Concrete taken van de klankbordgroep.....	18

4.4 Aanpassingen na de bijeenkomst van de klankbordgroep	19
5. Resonansgroep	21
5.1 Waarom een resonansgroep?	21
5.2 Wie maakt deel uit van de resonansgroep?	21
5.3 Concrete taken van de resonansgroep	22
5.4 Aanpassingen na de bijeenkomst van de resonansgroep	23
6. Stuurgroep	24
6.1 Waarom een stuurgroep?	24
6.2 Wie maakt deel uit van de stuurgroep?	24
6.3 Concrete taken van de stuurgroep	25
6.4 Aanpassingen na bijeenkomst van de stuurgroep	26
7. Aanbevelingen	26
Bronnen	28

Inleiding

Het OBPWO-project 'Toolkit Breed evalueren van competenties Nederlands voor het Lager Onderwijs (TBE)' is uitgevoerd in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming (Afdeling Strategische Beleidsondersteuning). Het onderzoek betrof een samenwerkingsverband tussen het Centrum voor Taal en Onderwijs (KU Leuven) en het Steunpunt voor Diversiteit en Leren (UGent).

De ontwikkeling van deze Toolkit voor het lager onderwijs moet gezien worden als een vervolg op de ontwikkeling van de Toolkit voor het secundair onderwijs. De aanleiding voor het project voor het secundair was de vraag naar de wenselijkheid van het gebruik van een taaltoets bij aanvang secundair onderwijs. In de beleidsnota Onderwijs en Vorming 2009-2014 'Samen grenzen verleggen voor elk talent' kondigde de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, Pascal Smet, aan dat hij de wenselijkheid wilde nagaan van het gebruik van taaltoetsen als instrument voor scholen om een goed overzicht te krijgen over het taalbeheersingsniveau van hun leerlingen. De expertencommissie was het er in de 'Bruikbaarheidsstudie screeningsinstrument Nederlands aanvang secundair onderwijs' over eens dat een taaltoets niet zal volstaan om tegemoet te komen aan de drie vooropgestelde doelstellingen, zijnde a. het optimaliseren van het talenbeleid op school, b. het optimaliseren van de taalontwikkeling en het leerkapitaal van elke leerling en c. het fungeren als knipperlicht voor taalzwakke leerlingen. De commissie formuleerde de bezorgdheid dat alleen de tekorten van een (groep) leerling(en) in kaart zouden worden gebracht en er enkel naar achterstand zou worden gekeken. De commissie pleitte ervoor dat zou worden gepeild naar wat leerlingen kort na aanvang van het secundair onderwijs kunnen en wat hun talige behoeften zijn om met maximale kansen op succes hun schoolloopbaan te doorlopen. Hiertoe stelde de expertencommissie een brede assessment voor. De commissie adviseerde daarom de ontwikkeling van een 'Toolkit breed evalueren' om in eerste instantie de competenties Nederlands van leerlingen in kaart te brengen.

Het ontwikkelen van een gelijksoortige Toolkit voor het lager onderwijs zorgt ervoor dat de evaluatiepraktijken van lagere scholen en secundaire scholen op elkaar afgestemd raken. Dit verhoogt de kans dat zowel in lager- en secundair onderwijs gelijksoortige basiscompetenties in kaart worden gebracht en opgevolgd en dat er een bredere basis en een gemeenschappelijke taal ontstaat om het over (de evaluatie van) de taalontwikkeling van doorstromende leerlingen te hebben. Op deze manier kan er naar gestreefd worden om leerlingen binnen het leerplichtonderwijs op een coherente wijze te ondersteunen in de ontwikkeling van hun taalleerpotentieel.

De ontwikkeling van de Toolkit is gebaseerd op de inzichten en principes van brede assessment. Assessment betekent vaststellen en inschatten van de (talige) competenties van leerlingen. Bij brede evaluatie wordt uitgegaan van een cyclisch, continu en interactief proces tussen instructie en evalueren. Door breed en veelvuldig te evalueren, zal de voorspellende waarde van het beeld dat de leerkracht opbouwt van een leerling of klasgroep toenemen. Een test of screening is daarentegen slechts een momentopname. Als de toetsafname kort na de start van het schooljaar gebeurt, bestaat het gevaar dat bij een aantal leerlingen een tijdelijke terugval – bijvoorbeeld door de lange vakantieperiode – in schoolse taalvaardigheid kan optreden. Invloed van toevallige factoren, bias en meetfouten zijn geen ondenkbeeldig risico bij een toets die slechts op één welbepaald moment meet.

1. Overzicht en verantwoording van de keuzes gemaakt bij de verschillende stappen

1.1 Inventarisatie en typering van bestaande evaluatie-instrumenten

a. Inventarisatie

Om zo een volledig mogelijk overzicht te krijgen op de evaluatie-instrumenten om de competenties Nederlands in kaart te brengen, is op de volgende manier te werk gegaan. De onderzoekers vroegen de Pedagogisch Begeleidingsdiensten om evaluatie-instrumenten die de begeleiders gebruikt zien worden op de Vlaamse scholen door te geven. Daarnaast zijn ook uitgeverijen gecontacteerd met dezelfde vraag. De leden van de resonansgroep (pedagogisch begeleiders, directeurs, zorgcoördinatoren en leerkrachten lager onderwijs) hebben evaluatie-instrumenten die zij gebruiken aangereikt. Daarnaast zijn de onderzoekers zelf actief op zoek gegaan naar instrumenten.

De lijst van de evaluatie-instrumenten die in de Toolkit beschreven worden, pretendeert niet exhaustief te zijn. De onderzoekers hebben er immers voor gekozen enkel die materialen op te nemen die voor iedereen beschikbaar zijn en bijgevolg methode-onafhankelijk. Specifieke toetsen uit een bepaalde methode zijn dus niet opgenomen. Ook evaluatie-instrumenten die leerkrachten zelf hebben ontwikkeld en die circuleren in contactgroepen tussen de leerkrachten zijn niet opgenomen om dezelfde reden. Bovendien is er gekozen om enkel instrumenten op te nemen die effectief in Vlaanderen gebruikt worden.

De Toolkit omvat evaluatie-instrumenten die gebruikt kunnen worden in het lager onderwijs. Daarnaast zijn evaluatie-instrumenten beschreven die gebruikt worden op het einde van de derde kleuterklas. De onderzoekers kozen ervoor om ook deze evaluatie-instrumenten op te nemen, omdat kinderen bij de overstap naar de lagere school vaak evaluatiegegevens meekrijgen vanuit de kleuterschool. In de scenario's in de Toolkit is dan ook beschreven hoe lagere scholen aan de slag kunnen gaan met evaluatie-gegevens uit de kleuterschool. Tevens is voorzien in een scenario dat aangeeft welke informatie een lagere school meegeeft bij de overstap naar een secundaire school en hoe die informatiedoorstroom best gebeurt.

De verantwoording van de keuze van evaluatie-instrumenten heeft geleid tot de definitieve lijst van instrumenten. Die werd telkens teruggekoppeld en goedgekeurd door de resonansgroep, de leden van de klankbordgroep en de stuurgroep tijdens respectievelijke overlegmomenten met die groepen.

In onderstaand schema staan de evaluatie-instrumenten die in de Toolkit zijn beschreven.

Instrumenten eind derde kleuterklas	Instrumenten lagere school	Volgsystemen lagere school
<ul style="list-style-type: none"> - Kontrabas - Taalvaardigheidstoets Aanvang Lager onderwijs (TAL) - Toetspakket Beginnende geletterdheid - Toeters 	<ul style="list-style-type: none"> - CombiList - Dossier Output en Kwaliteitsbewaking (DOK) - Interdiocesane proef - Leeskaarten Boekenjuf - Meetinstrument lager Onderwijs Spreekvaardigheid (MILOS) - Mijn eerste Europees Taalportfolio - My digital me Junior - OVSG-toets - Paralleltoetsen van de peilingsproeven - Schoolfeedbackproject - Screeningsinstrument Aanvang Lager Onderwijs Taalvaardigheid (SALTO) - Taalonderzoek Junior - Taalportfolio 9+ - Taalvaardigheidstoets Aanvang Lager onderwijs (TAL) - Talentenarchipel - Toets voor Auditieve Analyse en Fonemendictee bij de SVS-V - Werkbladen Anders Evalueren 	<ul style="list-style-type: none"> - Diataal - DMT voor Vlaanderen - LVS VCLB Lezen - LVS VCLB Spelling - LOVS Cito Begrijpend lezen - LOVS Cito AVI - LOVS Cito Drie-Minuten-Toets - LOVS Cito Spelling - LOVS Cito Technisch lezen - LOVS Cito Woordenschat - Schaal Vorderingen in Spellingvaardigheid voor Vlaanderen (SVS-V) - Taal voor Kleuters voor Vlaanderen - Volgstelsel Lager Onderwijs Taalvaardigheid (VLOT)

b. Typering

Voor de omschrijving van de evaluatie-instrumenten is een identificatiefiche ontworpen. In het projectvoorstel werden volgende parameters aangegeven:

- Productinformatie
- Onderwijsniveau
- Typering instrument
- Getoetste prestatie
- Inhoudelijke omschrijving
- Geschatte bruikbaarheid
- Maatstaf

- Eén of meerdere meetmomenten
- Afnamemodaliteiten
- Bijkomende informatie
- Validiteit
- Betrouwbaarheid
- Impact
- Haalbaarheid

Die parameters werden aangepast naar analogie met de Toolkit Competenties Breed Evalueren in het secundair onderwijs, waardoor volgende parameters werden bekomen, onderverdeeld in 3 subgroepen:

- Praktische informatie
 1. Productinformatie
 2. Wat en voor wie?
 3. Welk soort instrument?
 4. Hoe lang duurt het?
 5. Eén of meerdere meetmomenten?
 6. Klassikale of individuele afname?
 7. Resultaten op leerlingen-, klas- of schoolniveau?
- Omschrijving van het instrument
 8. Welke vaardigheden?
 9. Wat doen de leerlingen?
 10. Waarvoor kan het instrument gebruikt worden?
 11. Laat het instrument toe leerlingen te vergelijken?
- Criteria voor een goed evaluatie-instrument
 12. Wat meet het instrument?
 13. Is het instrument betrouwbaar?
 14. In de praktijk?
 15. Praktische haalbaarheid?

Om de gebruiker van de Toolkit extra te ondersteunen bij het kiezen en beoordelen van een instrument is er onderaan elke beschrijvende fiche een balkje 'Kritische reflectie op de algemene kwaliteit' toegevoegd. Die reflectie is inhoudelijk opgesteld door een expert op het vlak van evaluatie of toetsing. Waar nodig is die toelichting herschreven om de toegankelijkheid naar de gebruiker toe te garanderen.

Vooraleer de instrumenten zelf zijn beschreven in identificatiefiches, is er een theoretische identificatiefiche ontworpen. Deze theoretische fiche geeft aan wat er met elke bovenstaande vraag bedoeld wordt. Wanneer gebruikers van de Toolkit de fiche van een evaluatie-instrument online bekijken, verschijnt bij het aanklikken van de vraag een document waarin uitgelegd staat wat er precies met die vraag bedoeld wordt. Zo krijgt de gebruiker algemene achtergrondinformatie bij elke vraag op de fiche van het evaluatie-instrument dat hij bekijkt.

Twee derde van de fiches (20 van de 33) is nagekeken door de makers van de instrumenten zelf, ter controle. Bij specifieke vragen werden de auteurs via mail aangeschreven. Hieronder een overzicht voor de instrumenten waar de controle door makers gebeurde:

- Diataal
- Interdiocesane proef
- Leeskaarten Boekenjuf
- LOVS Cito Begrijpend lezen
- LOVS Cito AVI
- LOVS Cito Drie-Minuten-Toets
- LOVS Cito Spelling
- LOVS Cito Technisch lezen
- LOVS Cito Woordenschat
- Meetinstrument lager Onderwijs Spreekvaardigheid (MILOS)
- Mijn eerste Europees Taalportfolio
- My digital me Junior
- OVSG-toets
- Schoolfeedbackproject
- Screeningsinstrument Aanvang Lager Onderwijs Taalvaardigheid (SALTO)
- TAL
- Talentenarchipel
- Toetspakket Beginnende geletterdheid
- Volgstelsel Lager Onderwijs Taalvaardigheid (VLOT)
- Werkbladen Anders Evalueren

Voor de theoretische fiche, zie bijlage.

Voor de bundeling van de fiches van de evaluatie-instrumenten, zie bijlage.

1.2 Raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen

a. Op welke eindtermen is het raamwerk gebaseerd?

Het raamwerk binnen de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren is gebaseerd op de eindtermen Nederlands van het lager onderwijs. Ook in niet-taalvakken worden taalcompetenties verondersteld, vermits het ook in andere vakken gaat om taal, schooltaal en schooltaalvaardigheid. Daarom zijn ook de eindtermen met een talige component van wereldoriëntatie, muzische vorming, lichamelijke vorming en wiskunde opgenomen in het doelenkader. Omdat het een Toolkit 'breed' evalueren is, zijn ook die competenties overgenomen uit de leergebiedoverstijgende eindtermen (ICT, sociale vaardigheden en leren leren) die het talig handelen kunnen ondersteunen. De leergebiedoverstijgende eindtermen staan in het doelenkader genoteerd in kleur. De competenties uit ICT staan in een andere kleur dan die van sociale vaardigheden en dan die van leren leren. Zo

wordt visueel zichtbaar welke leergebiedoverstijgende eindtermen nauw samenhangen en verbonden zijn met de eindtermen Nederlands.

b. Hoe is het raamwerk opgebouwd?

Het raamwerk van de doelen bestaat uit vier delen: één pagina voor lezen, één voor schrijven, één voor luisteren en één voor spreken. In de linker kolom zijn de tekstsoorten opgenomen die binnen die specifieke vaardigheid behandeld kunnen worden. Welke tekstsoorten zijn opgenomen lees je bij *c. Welke tekstsoorten zijn opgenomen?*

Naast de tekstsoorten staan de verwerkingsniveaus. Bij *d. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het verwerkingsniveau?* verneem je daar meer over.

Per tekstsoort en taalhandeling is ook het publiek voor wie die tekstsoort bedoeld is aangegeven. Bij *e. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het doelpubliek?* verneem je daar meer over.

Bovenaan over de breedte van het hele blad staan de competenties vermeld die betrekking hebben op de betreffende vaardigheid. Bij *f. Welke competenties zijn ondergebracht in het raamwerk? Waarvoor staat elke competentie?* verneem je daar meer over.

c. Welke tekstsoorten zijn opgenomen?

Zoals hierboven al vermeld zijn alle tekstsoorten opgenomen die in de eindtermen Nederlands voorkomen. Ze zijn opgedeeld in informatieve teksten, activerende teksten, persuasieve teksten en fictionele teksten. In de digitale Toolkit verschijnt bij een klik op de tekstsoort welke soorten teksten dat kan betekenen voor wereldoriëntatie, muzische vorming, lichamelijke opvoeding en wiskunde.

d. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het verwerkingsniveau?

In het raamwerk zijn de vier verwerkingsniveaus vermeld: kopiërend, beschrijvend, structurerend en beoordelend. *Kopiërend* verwerken betekent het vrij letterlijk weergeven van informatie. *Beschrijvend* verwerken betekent informatie in grote lijnen achterhalen zoals die in teksten is opgebouwd. *Structurerend* verwerken betekent dat de informatie die in de teksten voorkomt op persoonlijke en overzichtelijke wijze moet worden geordend. *Beoordelend* verwerken betekent dat de informatie moet worden geordend op persoonlijke wijze en dat die beoordeeld wordt op basis van hetzij de eigen mening hetzij informatie uit andere bronnen.¹

In het raamwerk is duidelijk aangegeven welke taalhandeling leerlingen volgens welk verwerkingsniveau moeten kunnen met welke tekstsoort. Daarvoor is er binnen het raamwerk een matrix opgenomen. Horizontaal staan de taalhandelingen opgelijst en verticaal de tekstsoorten. Wanneer volgens de eindtermen een taalhandeling moet gecombineerd worden met een bepaalde tekstsoort dan staat in de matrix een code: een afkorting voor het doelpubliek, waarvoor die

¹ Uit: Van den Branden, K. (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Leuven: Acco (p. 52-53)

bepaalde tekstsoort bedoeld is (cf. infra). Indien een taalhandeling niet gecombineerd moet worden met een tekstsoort, dan vind je in de matrix een grijs hokje.

e. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het doelpubliek?

Het 'publiek' duidt op de groep personen aan wie een tekst gericht is. Naarmate de afstand, bepaald door de mate van bekendheid en het leeftijdsverschil, tussen de taakuitvoerder en het beoogd publiek, groter wordt, neemt de moeilijkheid van de taak toe. Op die manier ontstaat onderstaande schaal met (1) als minst moeilijke niveau en (5) als moeilijkste niveau. In de *Toolkit Breed Evalueren Secundair Onderwijs* werd beslist om het publiek niet op te nemen om het doelenkader niet nodeloos complex te maken. Omdat de eindtermen lager onderwijs echter dezelfde zijn voor alle leerjaren, is het doelpubliek wel aangegeven in deze Toolkit. De letters achteraan zijn de afkortingen die gebruikt zijn in het doelenkader.

- (1) teksten van en voor mezelf (M);
- (2) teksten van en voor bekende leeftijdsgenoten (BL);
- (3) teksten van en voor onbekende leeftijdsgenoten (OL);
- (4) teksten van en voor bekende volwassenen (BV);
- (5) teksten van en voor onbekend publiek (OP).

Ook al gaat men er in de eindtermen vanuit dat elke tekst voor een bepaald doelpubliek bedoeld is, toch wordt dat publiek niet consequent vermeld. In het doelenkader is daar wel voor gekozen. Wat de eerste drie niveaus betreft, staat er in de eindtermen vaak 'voor hen bestemd' vermeld. In het doelenkader is daarin een onderscheid gemaakt tussen teksten die persoonlijk gericht zijn aan een bepaalde leerling (M), bv. een brief, een persoonlijke instructie, een telefoongesprek etc., teksten die louter bedoeld zijn voor een klasgroep waarin de leerlingen elkaar kennen (BL), bv. een klassikale instructie of vraag, een discussie tussen leerlingen etc., en teksten die gericht zijn aan kinderen die zich in dezelfde leeftijdscategorie bevinden als de leerlingen die de tekst aangeboden krijgen (OL), bv. een radio- of tv-uitzending, een advertentie, een tijdschrift etc. Niveau 4 wordt in de eindtermen gespecificeerd door 'de leerkracht', maar ook ouders en andere bekende volwassenen worden geïmpliceerd. Niveau 5, ten slotte, zijn teksten waarvan het publiek vaak niet expliciet vermeld wordt, maar waarvan duidelijk is dat er niet specifiek aan een jonger doelpubliek gedacht is, bv. treintabellen, algemene formulieren en mededelingen etc.

f. Welke competenties zijn ondergebracht in het raamwerk? Waarvoor staat elke competentie?

Bij lezen, schrijven, luisteren en spreken komen volgende competenties aan bod: taalcompetentie, leercompetentie, zelfsturende competentie en sociale competentie. De keuze voor die competenties is gebaseerd op de generieke competenties die aangehaald worden in Visietekst Breed Evalueren (p. 12). Omdat het een Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren betreft, kozen de onderzoekers ervoor om het begrip 'competentie' te hanteren in het doelenkader. Het geïntegreerd

inzetten van kennis, vaardigheden en attitudes om functioneel te communiceren, noemen we competentie. Bovendien heeft ‘breed’ evalueren de bedoeling meer kansen en mogelijkheden te creëren tot het ontwikkelen van competenties bij kinderen en in het bijzonder bij kinderen uit kansarme milieus. In die zin sluit breed evalueren perfect aan bij het competentiegerichte evalueren.

De vermelde competenties in het raamwerk zijn niet exhaustief. Enkel die competenties zijn opgenomen die het talig handelen van de leerlingen ondersteunen. Door het begrip ‘competenties’ te gebruiken zijn de leergebiedoverstijgende eindtermen van het lager onderwijs gemakkelijk onder te brengen in het raamwerk.

Onder **taalcompetenties** worden alle deelvaardigheden van de betrokken vaardigheid (vb. lezen) opgelijst. Die deelvaardigheden zijn gebaseerd op de eindtermen Nederlands.

Onder **leercompetenties** worden vaardigheden en attitudes opgelijst die te maken hebben met ‘tot leren komen’. Hier gaat het om leeransen benutten, zicht krijgen op eigen kunnen en daarover reflecteren.

Onder **zelfsturende competenties** worden attitudes en vaardigheden opgelijst die aangeven in welke mate de leerlingen bereid zijn tot leren, kritisch en zelfredzaam zijn.

Onder **sociale competenties** worden attitudes en vaardigheden opgelijst die informatie geven over de houding van de leerlingen tegenover anderen.

De competenties zijn geconcretiseerd op basis van de eindtermen Nederlands en op basis van de leergebiedoverstijgende eindtermen ‘leren leren’, ‘ICT’ en ‘sociale vaardigheden’. De competenties zijn omschreven en daarbij zijn, op vraag van de resonansgroep, ook de nummers van de corresponderende eindtermen overgenomen.

De verdeling van de eindtermen over de gekozen categorieën van competenties gebeurde door twee onderzoekers en werd driemaal gecontroleerd op volledigheid. Eens de onderzoekers een duidelijke omschrijving hadden gemaakt van wat er onder elke competentie verstaan wordt, hebben ze onafhankelijk van elkaar de eindtermen Nederlands ondergebracht bij de competenties. Daarna hebben ze ter controle en volledigheid dat opnieuw samen gedaan. Door de eindtermen af te vinken is vermeden dat er een deel over het hoofd werd gezien. Zowel de leden van de resonansgroep als de leden van de klankbordgroep vonden dit raamwerk zeer volledig, handzaam en herkenbaar vanuit de eindtermen. Ook de stuurgroep heeft zijn goedkeuring gegeven over de opbouw en indeling van het raamwerk. Hun specifieke aanbevelingen zijn verwerkt in het doelenkader (zie verder bij aanpassingen op basis van de bijeenkomsten van de klankbordgroep, resonansgroep en stuurgroep).

g. Waarvoor dient het raamwerk binnen de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren?

Het raamwerk biedt een overzichtelijk kader van de talige behoeften en taaldoelen voor het lager onderwijs. Een dergelijk raamwerk kan dan ook op verschillende domeinen binnen de Toolkit ingezet worden. Vooreerst biedt het de leerkracht een duidelijk overzicht van wat de competenties Nederlands behelzen. Wanneer een leerkracht of een team nadenkt over wat ze zullen evalueren, kan het raamwerk achtergrond bieden. Het raamwerk illustreert aan het team dat breed evalueren van de competenties Nederlands verder gaat dan het in kaart brengen van talige competenties, maar

dat ook andere competenties (leercompetenties, zelfsturende en sociale competenties) in rekening moeten worden gebracht.

Ten tweede stelt het raamwerk de onderzoekers in staat de doelen te relateren aan de evaluatie-instrumenten. Bij de typering van de instrumenten aan de hand van identificatiefiches, vormde dit raamwerk het uitgangspunt voor het invullen van de parameter 'Welke vaardigheden?'.
Voor het raamwerk van de doelen, zie bijlage.

1.3 Integratie van de taaldoelen en de bestaande instrumenten

Er werd een integratiekader ontwikkeld om de evaluatie-instrumenten te linken aan de verschillende doelen, zodat een duidelijk beeld ontstaat van hoe de verschillende instrumenten of assessments zich ten opzichte van elkaar en van de doelen verhouden. Elk evaluatie-instrument kreeg daartoe een code. In de het raamwerk van de doelen kunnen dan op heldere wijze de codes ondergebracht worden. Het invullen van het integratiekader gebeurde voor 30 % van de evaluatie-instrumenten door twee onafhankelijke onderzoekers. De overlap bedroeg 90%.

De onderzoekers kwamen hierbij tot volgende conclusies. Voor wat betreft de receptieve vaardigheden is er veel evaluatiemateriaal beschikbaar om 'lezen' na te gaan. Dit staat in contrast met het aantal instrumenten dat voorhanden is om 'luisteren' na te gaan. Ongeveer dezelfde verhouding is terug te vinden bij de instrumenten om de productieve vaardigheden na te gaan: er zijn veel meer toetsen beschikbaar om 'schrijven' na te gaan dan om 'spreken' in kaart te brengen.

Het valt op dat het overgrote deel van de evaluatie-instrumenten de nadruk legt op het nagaan van de taalcompetenties, waardoor de leercompetenties, sociale- en zelfsturende competenties minder aandacht krijgen. Binnen de taalcompetenties dient ook opgemerkt te worden dat op het vlak van taalbeschouwing voornamelijk aspecten van het taalsysteem geselecteerd worden om te evalueren. Het gaat hierbij over zaken zoals technisch lezen, rijmen... Het werkelijke reflecteren op taalgebruik en taalsysteem wordt minder geëvalueerd.

Binnen de volgsystemen valt het ten slotte op dat het grootste deel van de toetsen uit Nederland komt en dat er weinig materiaal is uit Vlaanderen.

Voor het integratiekader, zie bijlage.

2. Casussen en implementatiescenario's in een handzame tool

De kern van de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren zijn de scenario's om teams aan te zetten te reflecteren over hun eigen evaluatiepraktijk en visie te ontwikkelen rond breed evalueren.

2.1 Opbouw van de Toolkit vanuit het oogpunt van de gebruiker

De Toolkit is online raadpleegbaar. De onderzoekers kozen ervoor om reeds vanop de startpagina enkele concrete situaties (om mogelijks aan de slag te gaan met de Toolkit) te schetsen, waardoor geïnteresseerden geprikkeld worden om de Toolkit te gebruiken. Zo probeerden de onderzoekers in te spelen op de bezorgdheid van de begeleiders en van de stuurgroep dat een startpagina met veel tekst moeilijk toegankelijk zou kunnen zijn. Vanuit de concrete situaties kan de gebruiker doorklikken naar enkele verwante scenario's.

Voor gebruikers die meer stap voor stap willen te werk gaan en minder geprikkeld worden door de concrete casussen, kozen de onderzoekers voor volgende opbouw. Die kan ook digitaal doorlopen worden en loopt parallel met de Toolkit voor het secundair onderwijs. De gebruiker kan dan vanuit twee mogelijke invalshoeken van start gaan met de Toolkit: vanuit de startvragenlijst of vanuit een theoretische invalshoek.

De gebruiker die vanuit een **praktische invalshoek** aan de slag wil gaan, doorloopt de *Startvragenlijst competenties Nederlands breed evalueren*. Die vragenlijst is opgebouwd rond zes hoofdvragen die belangrijk zijn bij het reflecteren over evaluatie: *waarom evalueer ik?, wat evalueer ik?, hoe evalueer ik?, wie is er betrokken bij de evaluatie?, wanneer evalueer ik? en wat zijn de evaluatiecriteria?*.

Onder elke vraag staan een aantal stellingen met voorbeelden die betrekking hebben op die hoofdvraag. Doordat de gebruiker stilstaat bij en reflecteert over die stellingen, komt hij te weten waarin hij zich mogelijks kan verdiepen. Dat kan door te klikken op specifieke scenario's die te maken hebben met de stellingen. De onderzoekers hebben er bewust voor gekozen om niet rechtstreeks door te linken naar fiches van evaluatie-instrumenten. De gebruiker komt op de fiches van de evaluatie-instrumenten terecht vanuit de scenario's. Het is immers belangrijk dat het gebruik van de instrumenten kan geduid worden in een scenario, zodat gebruikers er op de juiste manier mee aan de slag kunnen gaan. De scenario's linken niet alleen door naar andere fiches van evaluatie-instrumenten, maar ook naar andere scenario's en naar filmpjes waarin leerkrachten, directeurs of begeleiders getuigen over breed evalueren.

Wie eerder vanuit een **theoretische insteek** wil vertrekken kan aan de slag met *Wat is breed evalueren?*. Die tekst vertrekt vanuit dezelfde zes vragen als de Startvragenlijst aangevuld met een extra vraag 'hoe aan de slag met de resultaten?', maar geeft bij die vragen een theoretische achtergrond. Zo komen de gebruikers te weten waarom het belangrijk is na te denken over die vragen. Ook van daaruit kunnen de gebruikers doorlinken naar andere scenario's.

De resonansgroep heeft positief gereageerd op beide mogelijke vertrekpunten voor de Toolkit. Zo worden immers verschillende types gebruikers bediend. Door de mogelijkheid vrij aan te bieden om naar verschillende scenario's door te klikken, ontstaat er een professionalisering op maat van de gebruiker. Ook de stuurgroep onthaalde die twee mogelijke vertrekpunten positief.

2.2 Uitgewerkte scenario's

Onderstaande scenario's zijn opgenomen in de Toolkit. Die verwijzen onderling naar elkaar door, maar ook naar fiches van evaluatie-instrumenten en naar filmpjes.

- Wat is breed evalueren?
- Breed evalueren in een notendop
- Harde of zachte evaluatie?
- De duur van toetsperiodes versus breed evalueren
- Hoe kan je leerlingen bij het evaluatieproces betrekken? Aan de slag met co-, self- en peer-assessment.
- Hoe ga je aan de slag met een portfolio?
- Hoe ga je aan de slag met observatiewijzers?
- Hoe kan je de competenties Nederlands observeren binnen andere leergebieden?
- Hoe kun je taalbeschouwing evalueren?
- Hoe kun je luistervaardigheid evalueren?
- Hoe voer je reflectiegesprekken met leerlingen?
- Hoe kan je permanent evalueren?
- Hoe breng je de taalontwikkeling van anderstalige nieuwkomers in kaart?
- Hoe breed evalueert mijn methode?
- Hoe breed evalueert mijn volgsysteem?
- Hoe beoordeel je een evaluatie-instrument?
- Hoe stel je een goed evaluatie-instrument op?
- Hoe kan je de competenties Nederlands analyseren aan het begin van het eerste leerjaar?
- Welke informatie geef je mee aan een secundaire school en hoe doe je dat?
- Hoe ga je aan de slag met de resultaten van breed evalueren?
- Hoe breed evalueren leidt naar breed rapporteren.
- Hoe krijg je een lijn in je evaluatiebeleid?
- Hoe past een evaluatiebeleid binnen taalbeleid?

Voor de uitgewerkte scenario's, zie bijlage.

2.3 Filmpjes

In de Toolkit zijn een aantal filmpjes opgenomen met getuigenissen van leerlingen, directeurs leerkrachten, coördinatoren of begeleiders over breed evalueren. Zowel leden van de resonansgroep als persoonlijke contacten van de onderzoekers waren bereid te getuigen. De filmpjes zijn steeds verwerkt in scenario's, zodat de getuigenis perfect ingeleid en omkaderd is door de tekst errond. De filmpjes zijn niet apart te bekijken door de gebruikers. De verwerking van de filmpjes in de scenario's geeft de filmpjes immers extra betekenis en omgekeerd.

De filmpjes behandelen volgende aspecten van breed evalueren:

- Het belang van het bepalen van evaluatiecriteria
- Werken met een vaardighedenrapport
- Het belang van co- en peer-assessment bij spreektaken
- De eindtermen en taalbeschouwing
- Van een eng cijferrapport naar een breder rapport
- Het belang van een persoonlijke appreciatie voor elk kind

- Rapporteren en laagtaalvaardige ouders
- Visie ontwikkelen met je team rond evalueren
- Taalbeschouwing zit vervat in alle vaardigheden
- Rapporteren vanuit een positieve insteek
- Een portfoliovoorstelling
- Werken met leesstokjes als vorm van leesportfolio
- Evaluatie en de overstap van lager naar secundair onderwijs
- Gebruik van een portfolio in wereldoriëntatie
- Zelfevaluatie

3. Valorisatiestrategieën

3.1 Acties ondernomen door Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO) en Steunpunt voor Diversiteit en Leren (SDL)

Zowel het CTO als het SDL beschikken over een nieuwsbrief die ruim verspreid is in het Vlaamse onderwijsveld, waarin de Toolkit Breed Evalueren zal worden aangekondigd en besproken. De docsite van het CTO www.taalbeleid.org kan doorlinken naar de Toolkit.

3.2 Algemene acties naar het brede onderwijsveld

In overleg met het Departement Onderwijs werd besloten de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren online beschikbaar te stellen. De Toolkit wordt vrij (op een niet afgeschermd omgeving) toegankelijk gemaakt op <http://www.ond.vlaanderen.be/toetsenvoorscholen/>

Om bekendheid te geven aan de Toolkit worden volgende acties voorbereid:

- Vermelding in Lerarendirect
- Vermelding in Schooldirect
- Vermelding en plaatsen van scenario's op Klascement
- Studiedag op 26 februari 2013 voor leerkrachten en pedagogisch begeleiders.

4. Klankbordgroep

4.1 Waarom een klankbordgroep?

Om de degelijkheid van de informatie die door auteurs van evaluatie-instrumenten zelf wordt geboden te beoordelen en om eventueel ontbrekende informatie aan te vullen, wordt de analyse van de instrumenten afgetoetst aan de opinie van een interne klankbordgroep. Op die manier wordt een

vorm van (onderzoekers- en theoretische) triangulatie verkregen en wordt er binnen de klankbordgroep ook een validiteitsargument voor elk instrument opgebouwd.

4.2 Wie maakt deel uit van de klankbordgroep?

Dr. Elke Peters is docente Engels aan Thomas More Antwerpen. Zij verricht onderzoek naar vreemdetaalverwerving en taalbeleidsinitiatieven in het hoger onderwijs. Binnen de Associatie KU Leuven coördineert zij twee projecten rond taalbeleid. Zij is coauteur van het boek 'Testen en evalueren in het vreemdetalenonderwijs' en verzorgt de redactie van 'Taalbeleid in het hoger onderwijs. De hype voorbij?'. Zij schreef meerdere publicaties over taalassessment.

Prof. Dr. June Eyckmans is docent aan de vakgroep Taalkunde van de UGent. Ze promoveerde over evaluatiemethodologie bij taaltoetsing aan de Radboud Universiteit en is reviewer voor *Language Testing*. Ze is lid van de Wetenschappelijke Adviescommissie van SELOR.

Prof. Dr. Mieke Van Herreweghe is als hoogleraar Engelse taalkunde (UGent) goed vertrouwd met gestandaardiseerde toetsen zoals de Cambridge ESOL examens. Ze promoveerde over de competentie van de Nederlandse syntaxis bij dove schoolgaande jongeren. Ze toetste daarvoor 140 dove jongeren met een receptieve en een productieve test.

Prof. Dr. Bieke De Fraine is het hoofd van het Centrum voor Onderwijseffectiviteit – en Evaluatie (KU Leuven). Als (co)promotor van grootschalige studies (peilingen, SiBO, LiSO) is ze vertrouwd met de evaluatie van competenties bij de leerlingen in verschillende vakken, in zowel basisonderwijs als secundair onderwijs.

Prof. Dr. Hilde van Keer is hoofddocent aan de vakgroep onderwijskunde (UGent). Haar onderzoek richt zich op thema's als begrijpend lezen en leesmotivatie, assessment en bevorderen van zelfregulerend leren en effect- en procesgericht onderzoek naar interactieve werkvormen in het basisonderwijs. Ook innoverende evaluatievormen (bv. Self- en peer-assessment) vormen voorwerp van studie.

4.3 Concrete taken van de klankbordgroep

De klankbordgroep werd geraadpleegd bij elke fase van het project. Daarvoor kwam de klankbordgroep samen op twee contactmomenten: op 24 september 2013 en op 24 oktober 2013. Een uitgebreide studie en reflectie over de in de Toolkit opgenomen evaluatie-instrumenten als thuisopdracht met individuele rapportage daarover vervingen bijkomende vergaderingen. Hieronder maakt een schematisch overzicht duidelijk hoe ze voor welke fase betrokken werden en wat er van hen precies verwacht werd.

Fase van het project	Taak van de klankbordgroep
Fase 1: - Inventarisatie van bestaande evaluatie-instrumenten	- Volledigheid nagaan van de lijst met bestaande evaluatie-instrumenten. - Bij elke instrument een kritische reflectie schrijven over de algemene kwaliteit van het instrument

- Identificatie en typering van bestaande evaluatie-instrumenten	
Fase 2: - Het ontwikkelen van een duidelijk raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen voor het SO	- Kritisch bekijken van het concept van het raamwerk: de toegankelijkheid van het raamwerk en de volledigheid van het raamwerk
Fase 3: - De bestaande instrumenten en talige behoeften/taaldoelen een plaats geven in een helder en handzaam kader	- n.v.t.
Fase 4: - Inpassing van de Toolkit in het evaluatie- en talenbeleid van een school, nl. ontwikkelen van casussen, stappenplannen en implementatiescenario's	- Kritisch bekijken van de eerste concepten van casussen, stappenplannen en implementatiescenario's - Mogelijke ideeën aangeven van casussen en implementatiescenario's - Als expert inhoudelijk stuk schrijven betreffende een bepaald scenario
Fase 5: - Online toegankelijk maken van de Toolkit	n.v.t.

4.4 Aanpassingen na de bijeenkomst van de klankbordgroep

Onderstaand schematisch overzicht maakt duidelijk in welke mate de onderzoekers de inbreng of de feedback van de klankbordgroep hebben verwerkt in de Toolkit.

Fase	Verwerkte feedback
Fase 1: Identificatie en typering van bestaande evaluatie-instrumenten	- Door bij enkele instrumenten een kritische reflectie te schrijven over de algemene kwaliteit van het instrument, bleek dat een dergelijke toevoeging een meerwaarde betekent voor de gebruiker bij het kiezen en beoordelen van een instrument. Daarom is besloten deze kritische reflectie toe te voegen aan elk instrument.
Fase 2: Het ontwikkelen van een duidelijk raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen voor het SO	- Geen specifieke opmerkingen

<p>Fase 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De bestaande instrumenten en talige behoeften/taaldoelen een plaats geven in een helder en handzaam kader 	<ul style="list-style-type: none"> - n.v.t.
<p>Fase 4:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inpassing van de Toolkit in het evaluatie- en talenbeleid van een school, nl. ontwikkelen van casussen, stappenplannen en implementatiescenario's 	<ul style="list-style-type: none"> - Leden van de klankbordgroep schrijven vanuit hun expertise een inhoudelijk stuk om te integreren in de scenario's.
<p>Fase 5:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Online toegankelijk maken van de Toolkit 	<ul style="list-style-type: none"> - n.v.t.

5. Resonansgroep

5.1 Waarom een resonansgroep?

Het ontwerpen van een Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren veronderstelt het opzetten van een consultatie van een resonansgroep waarin gebruikers worden vertegenwoordigd om de gebruiksvriendelijkheid van de Toolkit naar de gebruikers toe te garanderen.

5.2 Wie maakt deel uit van de resonansgroep?

Om zoveel mogelijk partijen van het Vlaamse onderwijs te betrekken bij de resonansgroep, zijn de pedagogische begeleidingsdiensten van de drie koepels gemaïld met de vraag of een afgevaardigde begeleider kan deel uitmaken van de resonansgroep. Voor het GO! is Ben Jacobs afgevaardigd, voor het VVKBaO Bart Masquillier en voor OVSG Steven De Laet. Voor het kritisch beoordelen van de scenario's is ook Liliane Van Acker, PBD Gent, mee betrokken.

Naast pedagogische begeleiders kozen de onderzoekers er ook voor om leerkrachten te laten deel uitmaken van de resonansgroep. Hiervoor zijn leerkrachten gericht uitgenodigd van wie de onderzoekers weten dat ze niet alleen vanuit hun job als leerkracht, maar ook vanuit hun functie als taalbeleidscoördinator of directeur, nauw betrokken zijn bij of sterke interesse hebben voor het evaluatiebeleid van hun school. In onderstaand lijstje staan de betrokkenen met hun functie en de school waarin ze werkzaam zijn vermeld.

Naam	Functie	School
Boon Hilde	Overkoepelend zorgcoördinator	Scholengroep 11
Els Breemeersch	Leerkracht	VBS Lo-Reninge
Linda Cnaepkens	Directeur	GVB Benoth Jerusalem
Bjorn Daenekindt	Directeur	Basisschool Hertog Karel, Wilsele
Sarah Deckers	Leerkracht	De Wereldreiziger, Antwerpen
Kizzy Dresselaers	Leerkracht	Zonedorp, Aarschot
Jef Groffen	Leerkracht	De Wereldreiziger, Antwerpen
Ewoud Huls	Directeur	Freinetschool De Pit, Diest
Katleen Laermans	Zorgcoördinator	Basisschool Zonedorp, Aarschot
Livia Schwarcz	Leerkracht	GVB Benoth Jerusalem

Petra Tuytten	Leerkracht	VBS, Gits
Tine Uvin	Directeur	Pius X, Zele
Rika Vandenberghe	Leerkracht	Vrije Basisschool, Gits
Nancy Van de Wyngaert	Directeur	De Wereldreiziger, Antwerpen
Isabelle vanhoudt	Zorgcoördinator	Freinetschool De Pit, Diest
Mimi Van Kerckvoorde	Zorgcoördinator	Oogappel, Gent
Kristien Vanvoorden	Leerkracht	Basisschool Zonedorp, Aarschot
Jimmy Ven	Leerkracht tweede leerjaar	Basisschool Hertog Karel, Wilsele
Leen Wolput	Zorgcoördinator	O.L.V.-Basisschool, Scherpenheuvel
An Vermeire	Zorgcoördinator	De Mozaïek, Gent

Om de scenario's verder uit te rusten met praktijkvoorbeelden namen de onderzoekers ook interviews af van volgende leerkrachten, coördinatoren of directeurs, zonder dat ze officieel deel uitmaakten van de resonansgroep:

- Chrissy Cuvelier, zorgcoördinator, HEHA-school, Dendermonde
- Kim De Wolf, leerkracht vijfde leerjaar en beleidsondersteuner, HEHA-school, Dendermonde
- Ils Maes, leerkracht, Basisschool OLV, Scherpenheuvel
- Nico Maes, directeur, Het Klepperke, Balen

5.3 Concrete taken van de resonansgroep

De resonansgroep is geraadpleegd bij elke fase van het project. Daarvoor kwam de resonansgroep samen voor drie werkvergaderingen op 1 oktober en 15 november 2013. Hieronder maakt een schematisch overzicht duidelijk hoe de leden voor elke fase betrokken zijn en welke taken ze op zich genomen hebben.

Fase van het project	
Fase 1:	- Aangeven in welke mate de geïnterviewde instrumenten gebruikt worden in Vlaamse scholen
- Inventarisatie van bestaande evaluatie-instrumenten	- Lijst van instrumenten aanvullen
- Identificatie en typering	- Feed-backen van fiche

van bestaande evaluatie-instrumenten	
Fase 2: - Het ontwikkelen van een duidelijk raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen voor het SO	- Feed-backen van het raamwerk
Fase 3: - De bestaande instrumenten en talige behoeften/taaldoelen een plaats geven in een helder en handzaam kader	- n.v.t.
Fase 4: - Inpassing van de Toolkit in het evaluatie- en talenbeleid van een school, nl. ontwikkelen van casussen, stappenplannen en implementatiescenario's	- Scenario's nalezen en feed-backen op basis van volgende criteria: *praktische haalbaarheid *toegankelijkheid qua taal *voldoende praktijkgericht *motiverend tot breed evalueren
Fase 5: - Online toegankelijk maken van de Toolkit	- Feed-backen startvragenlijst

5.4 Aanpassingen na de bijeenkomst van de resonansgroep

Onderstaand schematisch overzicht maakt duidelijk in welke mate de projectmedewerkers de inbreng of de feedback van de resonansgroep hebben verwerkt in de Toolkit.

Fase	Verwerkte feedback
Fase 1: Identificatie en typering van bestaande evaluatie-instrumenten	- De betrouwbaarheidscoëfficiënt wordt vervangen door 'betrouwbaarheid'. De betrouwbaarheidscoëfficiënten worden in voetnoot geplaatst. In de beschrijvende fiches moet reeds aan het begin vermeld worden wat het instrument nagaat.
Fase 2: Het ontwikkelen van een duidelijk raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen voor het SO	- De nummers van de eindtermen Nederlands en van de leergebiedoverstijgende eindtermen worden mee in het raamwerk opgenomen.
Fase 4: Inpassing van de Toolkit in het evaluatie- en talenbeleid van een school, nl. ontwikkelen van casussen, stappenplannen	- De resonansgroep vond de scenario's zeer toegankelijk en toepasbaar in de onderwijspraktijk. Ze geven daarbij wel aan dat er ondersteuning nodig is vanuit directie of zorgcoördinator.

en implementatiescenario's	<ul style="list-style-type: none"> - Praktische voorbeelden die de theorie kunnen verduidelijken zijn toegevoegd. - Het taalgebruik en de verstaanbaarheid van de scenario's is goed bevonden.
Fase 5: Online toegankelijk maken van de Toolkit	<ul style="list-style-type: none"> - Enkele aanpassingen m.b.t. terminologie in de startvragenlijst - leidraad toevoegen hoe een team met de vragenlijst aan de slag kan gaan

6. Stuurgroep

6.1 Waarom een stuurgroep?

Het ontwerpen van een Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren veronderstelt het opzetten van een consultatie van een stuurgroep. Die bestaat uit wetenschappelijke deskundigen, beleidsverantwoordelijken, onderwijspractici en de onderzoekers die op het betrokken project werkzaam zijn. De bedoeling van de stuurgroep is waar nodig het onderzoek bijsturen in onderling overleg.

6.2 Wie maakt deel uit van de stuurgroep?

Onderstaande lijst biedt een overzicht van de leden van de stuurgroep. De instanties waaraan deze leden verbonden zijn, zijn eveneens vermeld. De stuurgroep wordt voorgezeten door Jeroen Backs.

Veronique Adriaens	Departement Onderwijs
Jeroen Backs	Departement Onderwijs
Veerle Breemeersch	Departement Onderwijs
Bea Claeys	Klascement
Steven De Laet	OVSG
Guy De Roover	Onderwijsinspectie
June Eyckmans	Universiteit Gent
Caroline Gijssels	Departement Onderwijs
Liesbeth Hens	Departement Onderwijs
Ben Jacobs	GO!
Bart Masquillier	VSKO
Elke Peters	Thomas More
Chama Rellam	Departement Onderwijs
Elke Staelens	Departement Onderwijs
Miekatrien Sterck	Departement Onderwijs
Piet Van Avermaet	SDL, UGent
Kris Van den Branden	CTO, KU Leuven
Sien Van den Hoof	Departement Onderwijs
Vera Van de Velde	Onderwijsinspectie
Monika Van Geit	Departement Onderwijs
Koen Van Gorp	CTO, KU Leuven
Mieke Van Herreweghe	UGent

6.3 Concrete taken van de stuurgroep

De stuurgroep is geraadpleegd bij elke fase van het project. Hiervoor kwam de stuurgroep samen op drie contactmomenten op 3 september, 28 oktober en op 12 december 2013. Hieronder maakt een schematisch overzicht duidelijk wanneer ze voor welke fase betrokken zijn.

Eerste stuurgroepvergadering (03/09/2013)	<ul style="list-style-type: none"> - Opstart project - Eerste overzicht evaluatie-instrumenten - Voorstelling algemene structuur - Voorstelling raamwerk doelen - Voorstelling implementatiescenario's
Tweede stuurgroepvergadering (28/10/2013)	<ul style="list-style-type: none"> - Goedkeuring lijst evaluatie-instrumenten - Goedkeuring algemene structuur - Goedkeuring raamwerk doelen - Goedkeuring lijst implementatiescenario's - Afspraken valorisering Toolkit
Derde stuurgroepvergadering	<ul style="list-style-type: none"> - Voorstellen eindrapport - Afspraken Studiedag Toolkit

6.4 Aanpassingen na bijeenkomst van de stuurgroep

Onderstaand schematisch overzicht maakt duidelijk in welke mate de projectmedewerkers de inbreng of de feedback van de stuurgroep hebben verwerkt in de Toolkit.

Fase	Verwerkte feedback
Fase 1: Identificatie en typering van bestaande evaluatie-instrumenten	De Taalproef wordt niet opgenomen in de Toolkit om volgende redenen: <ul style="list-style-type: none"> - de Taalproef is niet vrij verkrijgbaar, enkel via het CLB; - de resultaten ervan zijn enkel bedoeld om na te gaan of een 5- tot 6-jarige voldoende taalvaardig is om te kunnen volgen in het eerste leerjaar; - de resultaten zijn niet bruikbaar om mee te nemen in een brede evaluatie.
Fase 2: Het ontwikkelen van een duidelijk raamwerk m.b.t. de talige behoeften en taaldoelen voor het SO	- n.v.t.
Fase 3: De bestaande instrumenten en talige behoeften/taaldoelen een plaats geven in een helder en handzaam kader	- n.v.t.
Fase 4: Inpassing van de Toolkit in het evaluatie- en talenbeleid van een school, nl. ontwikkelen van casussen, stappenplannen en implementatiescenario's	- Bijzondere aandacht voor toegankelijk taalgebruik en praktische haalbaarheid van de scenario's
Fase 5: Online toegankelijk maken van de Toolkit	- Startpagina toegankelijk maken

7. Aanbevelingen

Tijdens het ontwikkelen van de Toolkit en uit discussies met de resonansgroep en de klankbordgroep kwamen een aantal bemerkingsen naar boven die de onderzoekers hieronder in de vorm van aanbevelingen formuleren:

- *Up-to-date houden van de Toolkit.* De ontwikkeling van nieuwe materialen binnen de onderwijswereld staat nooit stil. Voortdurend worden nieuwe evaluatie-instrumenten ontwikkeld die kunnen worden aangevuld bij de Toolkit. Ook reeds bestaande evaluatie-instrumenten worden door de ontwikkelaars aangepast. Het up-to-date houden van de

(gegevens over) evaluatie-instrumenten binnen de Toolkit helpt de gebruikers de aangepaste en nieuwe evaluatie-instrumenten te kaderen binnen het doelenkader en binnen de scenario's.

- *Onderwijskoepels en uitgevers aanmoedigen tot het ontwikkelen van evaluatie-instrumenten.* Uitgaande van de eerder vermelde lacunes binnen het aanbod van evaluatie-instrumenten (zijnde beperkt aantal instrumenten om luistervaardigheid en spreekvaardigheid in kaart te brengen; zijnde beperkt aantal instrumenten om naast taalcompetenties ook leer-, sociale en zelfsturende competenties in kaart te brengen; zijnde beperkt aantal instrumenten om taalbeschouwing (=reflecteren op taalgebruik en taalsysteem) te evalueren; zijnde groot aantal volgsystemen uit Nederland) is er nood aan nieuwe instrumenten om deze lacunes op te vullen.
- *Opzetten van prioritaire nascholing rond breed evalueren in het lager onderwijs.* Er is nood aan het opzetten van prioritaire nascholing rond breed evalueren. Deze nascholing moet ervoor zorgen dat leerkrachten begeleid worden om kritisch te kijken naar het evaluatiemateriaal dat ze gebruiken. Bovendien moeten ze ook ondersteund worden om zelf evaluatiemateriaal te ontwikkelen dat aansluit bij de visie van breed evalueren. De Toolkit geeft hiertoe een eerste aanzet. Leerkrachten en schoolteams zullen de visie van breed evalueren des te beter kunnen omzetten in hun praktijk indien ze hierbij ondersteund worden. Het opzetten van coaching hieromtrent lijkt aangewezen opdat schoolteams begeleiding op maat kunnen krijgen om zich te professionaliseren op vlak van breed evalueren.
- *Toolkit en principes breed evalueren voorstellen in het hoger onderwijs aan de lerarenopleiding.* Professionalisering van leerkrachten gebeurt al bij hun opleiding tot leerkracht. Om de leerkrachten in opleiding al voldoende inzicht bij te brengen in de principes van breed evalueren, is het voorstellen van de Toolkit aan de lerarenopleiders een must. Zo kunnen zij in hun lespraktijk de studenten al tools en tips aanreiken, op basis van de Toolkit, om met breed evalueren aan de slag te gaan.
- *Streven naar een gedeeld kader wat evaluatiebeleid betreft.* Door de Toolkit bekend te maken bij zowel pedagogische begeleiders als bij de inspectie kan op dezelfde manier en vanuit eenzelfde visie het evaluatiebeleid van een school in kaart gebracht en eventueel bijgestuurd worden.

Bronnen

Bachman, L. & Palmer, A. (2010). *Language Assessment in Practice*. Oxford; New York: Oxford University Press.

Berben, M., I. Callebaut, M. Colpin, M. Geerts, M. Goethals, K. Vander Meeren, G. Vandommele, K. Van Gorp & S. Vanoosthuyze (2006). *TotemTaal*. Mechelen: Wolters-Plantyn.

Bogaert, N. & Van den Branden, K. (2011). *Handboek Taalbeleid Secundair Onderwijs*. Leuven: Acco

Bosman, W. e.a. (2011). *Taalsignaal Anders! Spelling 5A Werkboek*. Mechelen: Plantyn.

Castelijns, J., Segers, M., & Struyven, K. (2011). *Evalueren om te leren. Toetsen en beoordelen op school*. Bussum: Coutinho

Centrum voor Taal en Onderwijs. *Instrumenten voor evaluatie*. Leuven: KU Leuven. <http://taalbeleid.org/index.php?idWp=324>

Centrum voor Taal en Onderwijs. *Kijkwijzer krachtige leeromgeving*. Leuven: KU Leuven. http://taalbeleid.org/www.cteno/assets/downloads/lo_instrumenten_klaspraktijk_kijkwijzer_krachtige_lo_lager.pdf

Centrum voor Taal en Onderwijs (2008). *Niveaulezen? Anders aanpakken!* Leuven: KU Leuven. http://taalbeleid.org/www.cteno/assets/downloads/lo_achtergrond_niveaulezen_anders_aanpakken.pdf

Centrum voor Taal en Onderwijs (2009). *Evalueren en taal(vaardigheid). Een kijkwijzer*. http://taalbeleid.org/assets/downloads/taalbeleid/tb_so_instrumenten_evaluatie_kijkwijzer.pdf

Colpin, M. & Gysen, S. (2006). Developing and introducing task-based language tests in: *Task based language education. From theory to practice*. Cambridge: University Press

Colpin, M., e.a. (1997) *Volgsysteem Lager Onderwijs Taalvaardigheid (VLOT)*; Deurne: Wolters Plantyn Educatieve Uitgevers

Colpin, M., S. Gysen, K. Jaspert, R. Heymans, K. Van den Branden en M. Verhelst (2006). *Studie naar de wenselijkheid en haalbaarheid van de invoering van centrale taaltoetsen in Vlaanderen in functie van gelijke onderwijskansen*. Leuven: Centrum voor Taal en Onderwijs

Coussement, K. (2005). 'Tien voor taal? Observatie en evaluatie van taalvaardigheid bij kleuters'. In: *Kleuters & ik*, jrg. 21, nr. 3, p. 24-26.

Cucchiari, C. & K. Jaspert (1996). Tien voor Taal? Toetsen van taalvaardigheid. In: VONwerkgroep NT2: *Taakgericht taalonderwijs. Een onmogelijke taak?* Deurne: Wolters Plantyn, p. 195-226.

Cummins, J. (1981). *Bilingualism and minority-language children*. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.

Daems, F., Van den Branden, K., & Verschaffel, L. (2004). *Taal verwerven op school. Taal didactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair*. Leuven: Acco

Damhuis, R., A. de Blauw & N. Brandenburg (2004). *CombiList, een instrument voor taalontwikkeling via interactie. Praktische vaardigheden voor leidsters en leerkrachten*. Nijmegen : Expertisecentrum Nederlands.

De Backer, F. & Philips, I. (2013). *Toolkit competenties Nederlands breed evalueren - Secundair onderwijs*. Leuven/Gent: KU Leuven/UGent.

Deygers, B. Studieavond 'Taalinstaptoetsen in het hoger onderwijs', 25 april 2013. <http://gtt.hogent.be/actua/studieavond/documents/bijdrageBartDeygers.pdf>

Diversiteit in Actie (2013). www.diversiteitinactie.be

Dochy, F., Schelfhout, W., & Janssens, S. (2004). *Anders evalueren. Assessment in de onderwijspraktijk*. Leuven: Lannoo.

Duran, G. & G. Ramaut (2006). Tasks for absolute beginners and beyond. Developing and sequencing tasks at basic proficiency levels. In: Van den Branden, K. (Ed.). *Task-Based Language Education: From Theory to Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 47-75.

FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (2010). Raad van Europa. http://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/internationale_instellingen/regionale_instellingen/raad_van_europa

Fontaine, M. (2009). 'Een schakelklas ... anders omgaan met de overgang van de kleuterschool naar de lagere school', in: *EE-m@gazine*. Leuven: CEGO Publishers. Jrg. 2009-2010, 24/1.

Haenen, J. en Schipper, N. (2011) Werken met portfolio's. In Castelijns, J., Segers, M, Struyven, K. (red.) *Evalueren om te leren. Toetsen en beoordelen op school*. (pp. 137-150). Bussum: Coutinho

Hoogeveen, M en Bonset, H. (1998). *Het schoolvak Nederlands onderzocht*. Leuven-Apeldoorn: Garant. Hoofdstuk 7.4, geciteerd naar: <http://taalunieversum.org/onderwijs/onderzoek/publicatie/45>

<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/basisonderwijs/lager-onderwijs/leergebieden/nederlands/uitgangspunten.htm>

Janssens, S. (red.) (2012). *Leren en onderwijzen*. Leuven: Acco.

Joosten-ten Brincke, D., Blom, S. & Meusen, K. (2011). Hoe goed ken je jezelf? Zelfbeoordeling en zelfreflectie in het onderwijs. In Castelijns, J. Segers, M & Struyven, K. (red). *Evalueren om te leren. Toetsen en beoordelen op school*. (pp. 121-135). Bussum: Coutinho.

Klasse voor Leraren (2012). 'Stimuleer leesplezier bij zwakke of ongemotiveerde lezers'. <http://www.klasse.be/leraren/28668/stimuleer-leesplezier-bij-zwakke-of-ongemotiveerde-lezers/#.UnEa6vleaVM>

Klasse voor leraren. (2013). Toets je examen <http://www.klasse.be/leraren/33466/toets-je-examen/>

Ministerie van Onderwijs en Vorming (2006). [Omzendbrief anderstalige nieuwkomers basisonderwijs](#). Brussel: Vlaams Ministerie.

Pat-El, R.J., Seghers, M.S.R., Tillema, H.H., en Vedder, P.H. (2008). Constructing a new assessment for learning questionnaire. Potsdam. Paper presented at the meeting of the fourth biennial Earli/Northumbria assessment conference in: Castelijns, J., Seghers, M. & Struyven, K. (2011). *Evalueren om te leren. Toetsen en beoordelen op school*. Bussum: Coutinho.

Ramaut, G., Roppe, S., Verhelst, M. & Heymans, R. (2008) *SALTO Screeningsinstrument Aanvang Lager Onderwijs Taalvaardigheid*. Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Overheid. <http://www.ond.vlaanderen.be/toetsenvoorscholen/taaltoets/index.asp?uid=&pwd=>

Saveyn, J. (2007) *Leerlingen evalueren in de basisschool*. Mechelen: Plantyn

Scholierenkoepel. (2012). Onderzoeksrapport: Hoe krijg jij punten? <http://www.scholierenkoepel.be/info/standpunten/Punten>

Smet, P. (2011). Conceptnota 'Samen taalgrenzen verleggen'. http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2011/doc/talennota_2011.pdf

Steunpunt Gelijke Onderwijskansen (2006). *Eindrapport van een onderzoek naar de doorstroming van anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs in de eerste drie jaar na de onthaalklas in Vlaanderen (2003 - 2005)*. Werkgroep Anderstalige Nieuwkomers, Centrum voor Taal en Onderwijs, Leuven 2006.

Steunpunt Gelijke onderwijskansen (2008). *Breed evalueren. Visietekst*. www.steunpuntgok.be.

Steunpunt Gelijke onderwijskansen (2008). Evaluatiefiche Portfolio. http://www.steunpuntgok.be/downloads/evaluatiefiche_portfolio.pdf

Steunpunt Gelijke onderwijskansen (2008). Goktip. Help! Een ex- OKAN'er in de klas! http://www.steunpuntgok.be/downloads/goktip_ex_okan_in_secundair.pdf

Steunpunt Gelijke onderwijskansen (2008). Opvang van ex-onthaalklassers in de reguliere klas. <http://www.anderstaligenieuwkomers.be/leerkrachtenwijzer/regulier/default.aspx>

Steunpunt NT2 (2004). *De opvang van anderstalige nieuwkomers in de reguliere klas en de onthaalklas - lager onderwijs. Praktische informatie en aandachtspunten bij het werken aan taalvaardigheid*. http://www.cteno.be/downloads/an_brochure_lo.pdf

Taalcanon (2012). www.taalcanon.nl

Taalunieversum. (2013). Onderwijsstermenlijst. Schoolloopbaan Nederland. http://taalunieversum.org/onderwijs/termen/beschrijvingen/nederland/voortgezet_onderricht/totemtaal

Van Avermaet, P., Mondt, K., & Pulinx, R. (2011). *Bruikbaarheidsstudie Screeningsinstrument Nederlands Aanvang Secundair Onderwijs. Eindrapport*. http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/rapporten/TaalAIT_Rapportfinal.pdf

Van den Branden, K. (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Leuven: Acco

Van der Leeuw, B., T. Meestringa & C. Ravesloot (2012). *Kijkwijzers. Beter zicht op het referentiekader taal*. Enschede: SLO.

Van Gennip, N. & van der Wal-Maris, S. (2011). De inzet van peer assessment. In Castelijns, J. Segers, M & Struyven, K. (red). *Evalueren om te leren. Toetsen en beoordelen op school*. (pp. 101-119). Bussum: Coutinho.

Van Gorp, K.(1997)Het wonder van de taal. Taalbeschouwing in de lagere school. In: *VONK*, 27ste jaargang, nr 2, nov-dec.

Van Petegem, P. & J. Vanhoof (2002b). *Evaluatie op de testbank. Een handboek voor het ontwikkelen van alternatieve evaluatievormen*. Mechelen: Wolters Plantyn.

Vanhoutte, T. (2009). 'De kikkertjes, de kikkertjes zijn aardig om te zien... Over kinderen die de sprong naar het eerste leerjaar (groep 3) wagen en over een juf die helpt springen!', in: *EE-m@gazine*. Leuven: CEGO Publishers. Jrg. 2009-2010, 19/1.

Verhelst, M. (2011). 'Taalvaardig van de 3de kleuterklas naar het 1ste leerjaar' (presentatie aan 2KP-begeleiders). Leuven: Centrum voor Taal en Onderwijs.

Verley, V. & Verstraete, E. (2011). *Coachingspakket leerlingenparticipatie in de basisschool. 'Doe jij ook mee?!'*.

<http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/nl/materiaal/coachingspakket-leerlingenparticipatie-de-basisschool-doe-jij-ook-mee>

VVKBaO (2003). *Op de hoogte van hun Nederlands? Een grabbelton met voorstellen van zachte evaluatie taalonderwijs*. Brussel: VVKBaO.

Verheyden, L (2010), Wijzer kijken met kijkwijzers? Over een tussentijds product van taalbeleid, in: Van Hoyweghen, D. (red.) (2010), *Naar taalkrachtige lerarenopleidingen. Bouwstenen voor taalbeleid*: Mechelen: Plantyn

Verstraete, E., L. Gerinckx, L. Bleton & V. Verley. *Coachingspakket breed evalueren 'Zie je wat ik kan?!'*. In opdracht van de Proeftuinen en in samenwerking met RVO society. <http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/nl/materiaal/coachingspakket-breed-evalueren-zie-je-wat-ik-kan>

Vlaams Ministerie van Onderwijs & Vorming (2008). *Screeningsinstrument Aanvang Lager Onderwijs Taalvaardigheid*. Leuven: KU Leuven.

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (2010). 'Eindtermen en ontwikkelingsdoelen - Lager Onderwijs - Nederlands - Uitgangspunten'.

WOTO (Werkgroep Output en Toetsontwikkeling) (2004). *Dossier Output & Kwaliteitsbewaking (DOK)*. Antwerpen/Appeldoorn: Garant.